

7ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχιατροδικαστικής

Τίτλος E-poster:

Σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας και Victim-blaming:

Ο Ρόλος της Σκοτεινής Τετράδας, Στυλ Προσκόλλησης

(Δεσμού) και Νοητικοποίησης

Αθανάσιος Χύμας,

Ψυχολόγος (MSc στη Δικαστική Ψυχολογία)-
Σχισιακός Ψυχαναλυτικός Ψυχοθεραπευτής

Εισαγωγή

- Η ανάπτυξη της ψηφιακής τεχνολογίας και των online πλατφορμών έχει αλλάξει σημαντικά την ανθρώπινη επικοινωνία, συμπεριλαμβανομένων των ρομαντικών και σεξουαλικών σχέσεων. Οι online πλατφόρμες διευκολύνουν την ανταλλαγή προσωπικών και ερωτικών εικόνων, κάτι που μπορεί να ενισχύει την οικειότητα, αλλά φέρει σημαντικούς κινδύνους. Ένας από αυτούς είναι η **Σεξουαλική Κακοποίηση μέσω Εικόνας (Image Based Sexual Abuse- IBSA)**, που περιλαμβάνει το μη συναινετικό διαμοιρασμό σεξουαλικού περιεχομένου, την εκδικητική πορνογραφία και τις κρυφές καταγραφές (McGlynn et al., 2017; Henry & Powell, 2018).
- Η IBSA μπορεί να προκαλέσει σοβαρή συναισθηματική δυσφορία, βλάβη στη φήμη των θυμάτων και αυξημένο κίνδυνο αυτοτραυματισμού (Bates, 2017; Stroud, 2014). Παρά τη συχνότητά της, η έρευνα για τους ψυχοκοινωνικούς παράγοντες που επηρεάζουν τις αντιλήψεις και τις στάσεις του κοινού απέναντι σε τέτοιες πράξεις είναι περιορισμένη, ιδιαίτερα στην Ελλάδα. Η κατανόηση παραγόντων όπως τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας, η ενσυναίσθηση, η νοητικοποίηση (mentalisation), τα στυλ προσκόλλησης και δημογραφικοί παράγοντες μπορεί να βοηθήσει στην αναγνώριση των προγνωστικών στοιχείων για την επίρριψη ευθύνης στο θύμα και στην ανάπτυξη στρατηγικών πρόληψης.
- Η παρούσα μελέτη διερευνά πώς η προσωπικότητα, η προσκόλληση και η νοητικοποίηση σχετίζονται με **τις πεπιοιθήσεις για την IBSA** σε ένα διαφοροποιημένο δείγμα του γενικού πληθυσμού, καλύπτοντας ένα κενό στην υπάρχουσα βιβλιογραφία και συμβάλλοντας στην καλύτερη κατανόηση των παραγόντων που διαμορφώνουν τις αντιδράσεις σε αυτόν τον τύπο σεξουαλικής κακοποίησης.

Ερευνητικά ερωτήματα

Χαρακτηριστικά συμμετεχόντων

- **Ερώτημα 1: Αντίληψη Θυμάτων ως Προκλητικών (Victims as Promiscuous)**

Υπόθεση 1: Υψηλότερα επίπεδα χαρακτηριστικών Σκοτεινής Τετράδας (ιδίως ψυχοπάθεια & σαδισμός) → μεγαλύτερη αποδοχή της πεποίθησης ότι τα θύματα είναι προκλητικά.

Υ2: Χαμηλά επίπεδα MentS-M & MentS-O → Τάση να αντιλαμβάνονται τα θύματα ως έχοντα υποστεί μικρότερη βλάβη

- **E2: Απόδοση Βλάβης στα Θύματα (Attributions of Victim Harm)**

Υ3: Υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης, υψηλότερα επίπεδα MentS-M(κινητοποίηση για νοητικοποίηση) & MentS-O (νοητικοποίηση για τους άλλους), υψηλό άγχος προσκόλλησης & χαμηλά επίπεδα σαδισμού → μεγαλύτερος βαθμός αναγνώρισης της βλάβης.

Υ4: Μεγαλύτερη ηλικία, υψηλό επίπεδο αποφυγής προσκόλλησης & προηγούμενη εμπειρία IBSA θυματοποίησης → αντίληψη ότι η θυματοποίηση ήταν κάτι που μπορούσε να αποφευχθεί.

Υ5: Υψηλά επίπεδα χαρακτηριστικών Σκοτεινής Τετράδας → μεγαλύτερη τάση ότι η θυματοποίηση θα μπορούσε να είχε αποφευχθεί.

- **E3: Αντιλήψεις περί Ευθύνης (Perceptions of Responsibility)**

Υ6: Τα θύματα αναμένεται να λάβουν κάποιο βαθμό ευθύνης — περισσότερο όταν έστειλαν συναινετικά τις εικόνες.

- Αναμένεται επίδραση φύλου (gender effect): άνδρες-θύματα & γυναίκες-δράστριες → θεωρούνται λιγότερο σοβαρές περιπτώσεις σε σχέση με γυναίκες-θύματα & άνδρες-δράστες.

Δείγμα: 175 ενήλικες.

Το 65% ήταν άνδρες και το 35% γυναίκες. Η ηλικία κυμαινόταν 18–66 έτη ($M = 39,6$).

Το 38% ήταν ελεύθεροι, 25% σε σχέση και 30% παντρεμένοι.

Το 45% είχε πτυχίο και το 31% μεταπτυχιακό. Σχετικά με τη θρησκευτικότητα, 63% ήταν κοσμικοί και 33% θρησκευόμενοι.

Στην πολιτική, 37% τοποθετήθηκε στο κέντρο, 31% στην αριστερά και 18% στη δεξιά.

Μεθοδολογία (Μετρήσεις)

1) Ερωτηματολόγιο Δημογραφικών:

- Συλλογή στοιχείων: ηλικία, φύλο, οικογενειακή κατάσταση, εκπαίδευση, θρησκευτικότητα, πολιτική ταυτότητα.

Περιλάμβανε 3 ερωτήσεις σχετικά με προσωπική εμπειρία IBSA.

2) Short Dark Tetrad (SD4)

- 28 items, 4 υποκλίμακες: Μακιαβελισμός, Ναρκισσισμός, Ψυχοπάθεια, Σαδισμός.
- Κλίμακα Likert 5 βαθμών.

3) Mentalisation Scale (MentS)

- 28 items, 3 υποκλίμακες: Mentalisation προς άλλους, προς τον εαυτό, και κίνητρο για νοσηματοδότηση.
- Κλίμακα Likert 5 βαθμών.

4) The Modified Experience in Close Relationships Scale–Revised (ECR–R)

- 36 items, 2 διαστάσεις: Άγχος προσκόλλησης & αποφυγής
- Τροποποίηση του “συντρόφου” σε “άλλους”
- Κλίμακα Likert 7 βαθμών

5) Beliefs about Revenge Pornography Questionnaire (BRPQ)

- 45 items, 4 υποκλίμακες: Victims as Promiscuous, Victim Harm, Avoiding Vulnerable Behaviours, Offense Minimization (η τελευταία δεν χρησιμοποιήθηκε).
- Ο όρος “revenge porn” αντικαταστάθηκε με “IBSA”.
- Κλίμακα Likert 6 βαθμών.

6) Βινιέτα

- Οι συμμετέχοντες διάβασαν ένα σενάριο όπου ο δράστης διέδωσε γυμνές φωτογραφίες πρώην συντρόφου χωρίς συναίνεση.
- Απάντησαν σε ανοιχτή ερώτηση εξηγώντας γιατί θεωρούν ότι το θύμα είναι ή δεν είναι υπεύθυνο για την κατάσταση.

Αποτελέσματα

- Οι μεγαλύτερης ηλικίας συμμετέχοντες είναι ελαφρώς πιο πιθανό να αντιλαμβάνονται τα θύματα ως προκλητικά ($t = 2.07, p = 0.040$).
- Τα θρησκευόμενα άτομα τείνουν να έχουν ισχυρότερη αντίληψη των θυμάτων ως προκλητικών σε σύγκριση με τα μη θρησκευόμενα ($t = 2.21, p = 0.028$).
- Όσοι διαθέτουν υψηλότερο κίνητρο για νοητικοποίηση είναι λιγότερο πιθανό να θεωρήσουν τα θύματα ως προκλητικά ($t = -3.16, p = 0.002$).
Υψηλότερα επίπεδα ψυχοπάθειας ($t = -2.47, p = 0.015$) και σαδισμού ($t = 2.70, p = 0.008$) προβλέπουν αυξημένη πιθανότητα αντίληψης των θυμάτων ως προκλητικών.»
- Οι μεγαλύτερης ηλικίας συμμετέχοντες ($t = 3.11, p = 0.002$) είναι πιο πιθανό να αντιλαμβάνονται τη θυματοποίηση ως κάτι που θα μπορούσε να είχε αποφευχθεί.
- Υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης ($t = -2.09, p = 0.045$) συνδέονται με μειωμένη αντίληψη ότι η θυματοποίηση ήταν αποφευκτική.
Επιπλέον, άτομα που έχουν βιώσει συχνότερα IBSA θυματοποίηση ($t = -2.73, p = 0.007$) είναι λιγότερο πιθανό να θεωρήσουν ότι η θυματοποίηση θα μπορούσε να είχε αποφευχθεί.

Αποτελέσματα (2)

➤ Τα άτομα με υψηλότερο κίνητρο για νοητικοποίηση ($t = 2.14, p = 0.034$) είναι πιο πιθανό να υποστηρίξουν επιχειρήματα που αποδίδουν μεγαλύτερη βλάβη στα θύματα. Επιπλέον, όσο περισσότερο αυξάνεται το κίνητρο των ατόμων να κατανοήσουν τις νοητικές καταστάσεις των άλλων ($t = 3.24, p = .001$), τόσο πιο πιθανό είναι να αναγνωρίσουν τη βλάβη που υφίστανται τα θύματα.»

➤ Υψηλότερα επίπεδα κινήτρου για νοητικοποίηση ($t = -3.59, p = <.001$) συνδέονται με μειωμένα επίπεδα αντίληψης ότι η θυματοποίηση θα μπορούσε να έχει αποφευχθεί. Άτομα με υψηλότερα επίπεδα χαρακτηριστικών Μακιαβελισμού ($t = 3.68, p < .001$) είναι πιο πιθανό να θεωρήσουν τη θυματοποίηση ως αποφευκτική.

➤ Επιπλέον, υψηλότερα επίπεδα αποφυγής προσκόλλησης ($t = 2.36, p = 0.021$) συνδέονται με αυξημένα επίπεδα αντίληψης ότι η θυματοποίηση ήταν αποφευκτική

Αποτελέσματα ποιοτικής έρευνας

Κατηγοριοποίηση ευθύνης θύματος:

- Συμπεριφορά θύματος (36%) – συγκατάθεση, συμμετοχή, διαχείριση κινδύνου
- Μείωση ευθύνης (44%) – κανονικοποίηση διαμοιρασμού φωτογραφιών, προδοσία εμπιστοσύνης
- Μείωση σοβαρότητας (20%) – υποτίμηση θύματος, αντίληψη ως «ανόητου»

Συζήτηση

- Οι συμμετέχοντες απέδωσαν *μερική ευθύνη στο θύμα*, κυρίως για το sexting και τον τρόπο διαχείρισης των εικόνων.
- Η συναίνεση στη λήψη/αποστολή φωτογραφιών θεωρήθηκε από πολλούς ως παράγοντας ευθύνης (“έπρεπε να προβλέψει το ρίσκο”).
- Τα ευρήματα επιβεβαιώνουν την έρευνα των Henry et al. (2018): τα θύματα κατηγορούνται επειδή “έπρεπε να ξέρουν καλύτερα” αν έστειλαν γυμνές φωτογραφίες.
- Αν και θεωρείται φυσιολογική πρακτική στις σχέσεις, οι συμμετέχοντες ταυτόχρονα πιστεύουν ότι οι άνθρωποι πρέπει να *αναμένουν* παραβίαση εμπιστοσύνης (ειδικά μετά από απιστία).
- Όπως στο stalking (εμμονική καταδίωξη), η αντίληψη “λογικών” συμπεριφορών σε σχέση/χωρισμό μειώνει την απόδοση ευθύνης στον δράστη.
- Ελάχιστες διαφορές λόγω φύλου στον καταλογισμό ευθύνης *εκτός* από την υποτίμηση της ευθύνης γυναικών-δραστηριών και της βλάβης σε άνδρες-θύματα.
- Κάποιοι συμμετέχοντες θεώρησαν ότι οι άνδρες “θα έπρεπε να το πάρουν ως κομπλιμέντο”, ευρήματα που συνάδουν με male rape myths.
- Το αναμενόμενο έμφυλο μοτίβο (π.χ. “boys will be boys”) δεν εντοπίστηκε έντονα — οι προσδοκίες για παραβίαση εμπιστοσύνης αποδόθηκαν και στα δύο φύλα.
- Η αντίληψη του *ελέγχου του θύματος πάνω στις φωτογραφίες* ήταν πιο ισχυρή από έμφυλες προσδοκίες.

Περιορισμοί

- Μικρό δείγμα: περιορισμένη γενικευσιμότητα και πιθανή υποεκτίμηση της IBSA victimization.
- Περιορισμένα ψυχομετρικά δεδομένα: νέα εργαλεία όπως το BRPQ έχουν μη επαρκώς εξετασμένη εγκυρότητα/αξιοπιστία.
- Items των χαρακτηριστικών Σκοτεινής Τετράδας (SD4): ενδεχομένως να μην αποτυπώνουν πλήρως τα χαρακτηριστικά και παραμορφώνουν τη Μακιαβελική διάσταση.
- Απλουστευμένη μέτρηση θρησκευτικότητας: η δυαδική κατηγορία “religious vs secular” δεν καλύπτει την ποικιλία θρησκευτικών ταυτοτήτων.

Μελλοντική έρευνα

- Η έρευνα στο IBSA βρίσκεται σε αρχικό στάδιο· χρειάζεται επέκταση
- Απαραίτητη η εστίαση σε όσους πλήττονται περισσότερο
- Περισσότερη ποιοτική έρευνα για εμπειρίες θυμάτων & δραστών
- Το deepfake αναμένεται να επηρεάσει σημαντικά το IBSA— απαιτείται έγκαιρη προετοιμασία
- Ανάπτυξη εξειδικευμένων πόρων στήριξης για θύματα IBSA
- Έλεγχος αν η εκπαίδευση μειώνει την αποδοχή μύθων για το IBSA
- Εφαρμογή έρευνας και σε άλλες μορφές IBSA (upskirting, cyber flashing, deepfake porn)
- Απαραίτητες replication/extension μελέτες για γενικευσιμότητα